

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 6

Fylke: Akershus.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Namnestad.

Emne: folkelige musikin-
strument.

Bygdelag:

Oppskr. av: E. G. Hjalmarstangen.

Gard:

(adresse): Steinsgaard paa

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Det som gessaarit relativt kauske kan sies som årsak og årsak er, at den synes å ha hatt mindre musikalisk interesse. Der finnes nemlig intet i rose alst og heller ikke i de nager yngre tradisjoner nager om særlig musikinteresse. Ikke no oppe om framfjæ musikere er nevnt. Hvilket gessaarit sakselare, at der heller ikke egentlig er nevnt no nåi-ere om særgaule musikinstrumenter uten de, der tjente visse nødvendige næringsdriftsformaal. Forholdet har visnok været, at der har været småmusikere nok til at tilfredstille de forskjellige tidsalders småa behov, uten at noen skilte sig som framfjæan ut, at navn og mulig instrument er kommet ind i bygdens tradisjoner.

Bolk A:

1. Det alst kjente "instrument" tradisjonen nevnte her skulle være en harpelignende "indretning" med flere strenger, som var sat innellene ar-mene paa naturlig roset stamtukke af harred. Thokens armer klentes sammen, naar man ville strekke strengene, sa de fik passende tanestærhet. Instrumentets navn er ikke nevnt, og heller ikke no om deler.

2. Nei! Var vel nærmest stedegent. Sjønes var bare godt af bänk for ovennævnte længe siden, da ingen gamle i mine ungdom fandt før aa 1800 hadde set noget eksemplar - blev virtuelt afløst af "langleikere", som synes at være blit hjemt høvret fra andre nabo-distrikter.

3. Langleikere blev lavet her. De blev igjen afløst af en lignende instrumentform, som kaldes "salmodikon". Den spilletes ved hjælp af en bærestræmmet med hestetagel, som for at kunne gi forårsket tonekraft med visse mellemrum maatte støjkes frem og tilbage nogle gange på en tør kvæklomp. Salmodikonen var meget stuttet end langleikere. De, som stelte med fremstillingen af disse instrumenter, er alle for længe siden forløyst døde. Langleikere spillede hadde med pinn og uten, altså såk med pingerne.

4. Af de nævnte instrumenter var salmodikonen vel en meter lang, bredde ca. 15-16 cm. og tykkelse ca. 8 cm. - instrumentet. Langleikere var endel længere, men de øvrige maade meget like. Materialet

5 hadde været tykke bord af lind, og spesielt været grøn - lind var det nok af i bjergene. Trækobberne blev ækkelret til bord som saa blev tilteljet og hævlet til rigtig tykkelse bedæmt etter klavene.

7. Senere hjemmelavede fioliner var blevet gjort af samme materialer - såværet bänk også var avret af en og andre rigtig nævesy"ttig. Ikke nævnt andet end tømmerstenger.

8. Salmodikonen maatte ligge helst i paa et bord under spillet.

9. Et her i bjergene ulenent overalt bänk "instrument" til aa skildrene de ville dyr med saavel under gjetning

af dyrene, saue eller det var nød-
 vendig, maas antales. Det sauetes
 ogsaa i de alote traditioner her som
 i de nyere. Det riles nærmest at ha
 været en slags tromme. Traditionerne
 fortalte, at man til fremstilling
 af disse trommer anvendte "køl-
 her og rigtig" store, tykke askekoller
 -asketræer. Disse askekoltræer blev til
 paa den maate, at mange aske-
 træer, naar de havde været til passende
 størrelse, blev "sæet" - som det het. Det
 vil si, at man en del alen oppe paa
 træet hug det af og hængte lænet til
 gadt dylefor. Asketræet fortsatte at
 vaxe og skjøt oppe ved den afhæng-
 ende et en masse nye lange gre-
 skud med stort kraftig løv paa. Disse
 løvrige skud ^{med} tåle alle snart
 løvfar igjen - det var bare at posse
 paa ved deres hugst, at man lød en
 liten stund rulle nedover for, man
 kappet dem af, saa kom der snart
 eller nye nye skud, som igjen kün-
 de hænges til kraftigt løv far. Disse
 asketræers stammer, som paa denne
 vis blev brugt til rationel forprodi-
 tion ved blev stadig at vaxe paa tykkelse
 sen og blev med senere tykkere og tyk-
 kere. Saa naar de blev rigtig gamle
 var de svære i diameter, men det
 af træstammen helt til den lende
 øfte var guldbragt rødtret op, saa de
 var helt hule. Passende kaber og
 disse asketræstammer blev saa ind-
 vendig skaaret og for raste og skol-
 pet, saa det blev rigtig tykke vægge
 igjen, for øften var overmaate stærk
 aa helt tæt. Man skolpet dem indven-
 dig til de fik den "haarde skape klug"
 de skulde ha, naar hækken indven-
 dig anvendelig var gjermet. Gisteren
 bar denne trommer i en rom
 over aklene, og hadde en rindende tra-
 klukke og harved til aa hænke paa
 trommer med - no endestykket
 i disse trommer var ikke uavet.

laaten, naar man banket paa tom-
men, var af en gjennemtrængende
iriterende kraft, som hadde været
äieblikkelig virkende - baade biär-
rene saavel som de andre vilde
djör drag sig væk strax. Naar gjeterne
forstod paa djörens sine, at et villdjör
var i nærheten, saa var bare noen
slag paa trommen nok, saa væk-
ket man paa havvedjörens ro
igjen, at uddjoret hadde gaat sin
vej. Disse trommene var slimm-
delig brüekte herover, sa som regel
hadde man flere paa hver gar.
Djörene hadde været godt kjent
med trommelauten og dens store
verdi, for naar gjeteren sik for-
de dem aa slag et paa slag paa
trommen, dra fulgte de villig ette
ham eller henne. Biärneunger
hadde saarsaat de härte tromme-
laaten hørtigst drat ind i liet
dit igjen.

Forövrig var navnet „blassefläi-
te“. Den var uthævet i en kort rind
og tynd stak almindeligvis til
teljet af bøkered [i længst ovind-
ne gamle tider var der meget bök
af silk herover]. Disse fläitene var
noget tilspidset i neundstyk-
enden og hadde en række med
„tverskaar“ - hvil fremkommet
ned at skjære hulobuinger tvers
over fläiten - som fingerene brük-
tes til aa tatte og asere rumer
blasseingen for at gaa tvers over
atiarer frem. Denne var ja et
- om meget primitivt - musik-
instrument.

En oldgammet var der ogsaa
navnt „liv“ - instrument, som egent-
lig herover gjorde sin oprinnelige
nyttigheeste paa søterne. Den var

i virkeligheden et specialsignalinstrument med overmaatte længdekræfter skarp lydskala etter hvad der fremgik af antallet i traditionerne om den. Sætedriften var herover af meget gammel dato. Men traditionerne vidste intet om dette særskilt menneskelige signalblæseinstrumentets bekvæmligheder, men man mente, at det var umuligt at de gamle sætedrifter, der var tilberedt og utexperimenteret. At dette lange og tyngviede blæseinstrument var blit til for at dække et saa aa si nødvendigt behov se sig, synes at være helt klart. Som signalinstrument paa relativt saet lange afstande var den eneste måde, og de som havde øvelse i at bruge luren kunne - etter hvad de gamle fortalte - se sig skarp længdekræfter skarp lydskala, saa øvede over langt nok nok godt kunde forstå hvad lurblasseren mente, naar han eller hun blæste og talte signaler eller almindelig kjædet signaler. Jeg har som nævnt set en eneste af disse oldgamle lurer. Den var næsten tre alen lang med et ridet træpænt fane i stunden og noget tilspidset i midten den. Den var lavet af en mindre træstak, der havde været vel saat. Samme dens træpænt ende. Kløvet i to halvdele hvis rørbindinger var gjort tilskæmpet til røret hadde gaaet den tilskædede diameter. Hvilken træstak det var var ikke nævnt no om - men en stak solid træstak maatte det jo være. Den lange rør var meget smykkelig omviklet af - saa det saa ut - lange relativt smale næveremmer lagt til skant saa vindingserne laa halvt ind paa hverandre - gav indtryk af aa være en smaa halvanden tomme. Hvorledes de to halve rørdeler var fastet sammen var umuligt at se, og etter de

alders uttalelser forstod de det heller ikke, og man viste ikke da ha hørt om det. Jurens eier var meget nødsøden og opbevarede den i sin stue. Arbeidet var meget pent og jævnt udført. Råvarehøjere var fine og jævne hele afstanden. Den havde i sin tid nok været meget brukt - man kunne se en vis slitage paa nævervirkningerne der, man havde brukt og holdt den. Den, som havde ligget der, havde gjort et meget uregelmæssigt og nitid udført arbejde - den skjulte sikkert nære gamle haandværksbesidderskabet. Eieren kunne ikke brukt den, fik bare frem nogen voldsomme svært skarp tærstæt - dens riktige brukt hadde nok været en meget større kunst. Hvor det er blit af den vet jeg desværre ikke.

Andre specielle instrumenter fra de gamle tidsaldrer her er ikke kjent her indtagen sil-juglätten - og virkelig en herover og paa til dansens side meget brukt "fläite" af stjerne släkestammer - plantens latinske navn har jeg glemt - en høi stavret plante med en stor flat blæst i toppen og hul, tyk stamme hvoraf der her i gamle tider vakte meget meget langs elver og bække - er i min tid antrent helt uddøde sammen med andre gjenstande rester af tapetidens flora herover. Særlig var släteglätten antalt som en meget kraftig, og gav en stjerne rikdom af toner næsten meget bekvemt instrument. Særlig etter at den var helt tærret, hvorved blæsen blev fjeldigere og pinnere nyansering af tonefylden blev god. De gamle mente, at denne fläite skulle ha været var utids beste, tonerikste musikinstrument herover,

den kunne selv i store alderer
let fremstilles.

Balk B:

1. Af højinstemte havde det været
enkelte messingblåseinstrumenter
som først kom. Spinetter var ikke
kjendt her. Af daadame klavie-
strumenter kom først enkelte pia-
noer, men brøken af dem havde
været meget liten. Enkelte kjøpte
sig fioliner, men brøken blev liten.
Til dansemusik blev trælespillene
saa etterhaanden mest anvendte.
En og anden der hadde noen
interesse for dansemusik for-
søkte at starte dansemusikfore-
ninger, men interessen var for liten
fremmätet blev daadlig og døde
her. Forrøkkene blev etter en tid
lang gjort passygt med some
resultat - at da den - som alle fore-
ninger har en vis psykologisk ev-
ne til at gjøre.

2. Nei!

3. De gamle dansene blev spillet -
men ogsaa nye som etterhaanden
kom. At der vel i tidernes løp
har været enkelte personer
med musikbegavelse her er vel tv-
lief, men de har vel ikke evnet
aa for no liden om rig, mil; det har
vel hat for liten interesse. Om-
kring mitten af farrige aarhund-
re levnet her en gaardbrøker
som med let het spilte alle korve-
ne og fiolinerne - han var ofte paa
Gruvret marked og spilte i de
tilfaldig opsatte orkestre der.
Var anset som havende gode fæ-
evner paa området - men mil-
jøinteressen her var alt for liten.

Bolk 8: De stjerne larveinsektene
 meentes er omtalt foran. No-
 slikt for at holde dyrene fra in-
 masken var ikke nok, hverken
 fra eldre eller yngre tider her.
 Men man hadde "værkveener"
 -smaa vindueller som i vinden
 gik rønt fast og satte ette vin-
 deus styrke. De var alltid slik med
 ølet, at de gav en vis lydning
 i den stjerne de var festet paa,
 og saae man stak ned i jorden
 for at holde "vaan" sa andre af
 jordytens skadedyr borte fra sa-
 kresse og da særlig kaalrotstyk-
 kerne og i yngre tid, da potetdyr-
 svinger var kammer ogsaa i
 potetrakere. Erfaringsmæd-
 sig hadde det vist sig at være
 meget effektivt. Det var ogsaa
 almindelig brugt, sa halve
 "værkveener" festet til takene
 paa alle huse, uthuse
 især for at skide røtter
 og grus ved, det het at det
 ogsaa var effektivt. For at op-
 naa mest mulig lavvibra-
 tion i kvæmnes feste sa had-
 de alligevel været været saa-
 de vinder og skjær paa et par
 kanter. Det hadde skaffet en
 skarp knurrende rystning ogsaa
 i ryggen paa huse, som udgæ-
 ve ikke taalte. Disse kvæmne
 hadde fra vis oldgamelt
 været meget uvent herover.
 De var saaa med fire vinger
 teljet ut af to trækter felt som
 men i vejs.

Balk D.

for Balk D's vedkommende kan der ikke sies noe, da det saavit rites ikke finnes igjen no saa: dannet hele eller rester. Det navnte haepeliknende "primitiv" instrument, som jeg har nevnt, har sikkert her været brukt baade længe før - tinner og etter middelalderen - den antagelig sløkeglæite likesaa.

#

#

#

Kan ikke gaa kjædsdskap til - og heller ikke de jeg har spurgte - om der arer bygdene mulig skulde ligge na saadant et eller andet sted - saa jeg vet ingen aa meddele navn og adresse gaa. De vil best naa til alle med oplysning om den slags ved at sette ind et overtirsement i lokalavisene her derom, Romsdals Blad, Jessheim st. og Eidsvold Blad, Eidsvold st.

Konmestad i deenn. 1947,

L. G. Hjalmar Tangen.

NORSK ETHNOLOGISK SAMSKING

adr. NORSK FOLKEMUSEUM

BYGDØY